

*Цибуляк А.Г.**

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ЕТАПУ ВЗАЄМИН РОСІЇ ТА НАТО

Сучасний етап взаємин Росії та НАТО характеризується об'єктивним зростання конкурентності міжнародного середовища, що пояснюється процесами формування нового світового порядку: Росія все наполегливіше прагне обмежити диктат США у всіх міжнародних справах, Росію не виключають зі складу країн, що мають брати участь у формуванні нового світового порядку, але її структуроутворюючі дії ускладнюються внутрішніми та зовнішніми факторами. Зростає роль Китаю як партнера міжнародної стратегії США і Росії.

Основні структури безпеки й оборони як на Сході, так і на Заході, такі як НАТО й ШОС самостійно не мають можливостей для вирішення проблем, які випливають з нової ситуації: вона характеризується складною нелінійною взаємодією сфер впливу, що перетинаються. Поглиблення рецесії, яка визначатиме міжнародні відносини, перетворює досягнення домовленостей у сфері пан'європейської безпеки на більш важливе й актуальне завдання ніж будь-коли по завершенню холодної війни. Вагомі країни в Євразії більш схильні до співпраці в різних галузях – від економіки, енергетики й екології до боротьби із сепаратизмом й міжнародною злочинністю.

Конфлікт у Грузії влітку 2008 р. став етапним моментом у взаєминах Сходу і Заходу (Росії та НАТО): це була кульмінація усних звинувачень аж до можливості початку нової холодної війни. Нова лінія розподілу між Сходом і Заходом має не військовий або ідеологічний, а геостратегічний характер. Подібно до США й їхніх європейських союзників, Росія й дружні їй авторитарні режими в Центральній Азії прагнуть укріпити й розширити сферу своєї політичної, економічної й культурної присутності/впливу. Ми спостерігаємо боротьбу за трансрегіональну гегемонію.

В таких умовах доречною виглядає формування так званої «Берлінської доктрини» (відповідно до виступів президента Росії Д.Медведева й тоді сенатора Б.Обами) щодо необхідності створення нового світового порядку, який би мав перевагу над вузьконаціональними інтересами держав і ставив би в центр уваги спільні загрози безпеки.

Події на Кавказі й фінансова криза докорінно змінили характер взаємин між Сходом і Заходом: конфлікт в Грузії не лише поглибив внутрішні протиріччя в НАТО, але й виявив відсутність на Заході стратегічного бачення й розуміння кінцевої мети. Підсумовуючи підходи західних експертів, можна визначити, що перед НАТО для виходу із кризи стоїть завдання знайти відповіді на такі виклики сучасного етапу, як: у який спосіб досягти прийняттого результату від вирішення конфлікту в Афганістані й Пакистані для НАТО, участь якої в операції розширюється; як поновити зобов'язання щодо колективної безпеки в ст.5 Договору НАТО; як долучити Росію до взаємовигідних та взаємозобов'язуючих відносин з Європою й розширеним північноатлантичним співтовариством; як реагувати на нові дієми міжнародної безпеки. Щодо НАТО, то все більше проглядається тенденція до побоювання того, що Росія може внести розкол у відносини між Сполученими Штатами і Європою, а всередині Європи — між старими та новими її членами. Тому, американ-

* аспірант кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: проф. Копійка В.В.

ськими стратегами (З.Бжезинський, Андрес Ослунд, Томас Грем, Ендрю Качінс тощо) все більше наголошується на двох геостратегічних завданнях НАТО (і США) щодо Росії: укріплювати безпеку в Європі шляхом втягнення Росії в більш тісні військово-політичні взаємодії з євроатлантичним співтовариством, а також включати Росію до більш широкої системи світової безпеки, що непрямим чином має послаблювати її імперські амбіції.

Зі свого боку, Російська Федерація закликає до широкоформатного обговорення нової структури системи міжнародних відносин, укріплювати багатополлярний світоустрій, створення нової архітектури безпеки в Європі. Спектр практичних пропозицій коливається від скликання євразійської конференції, створення «Нової Антанти» — підписання договору про спільну оборону й військово-технічне співробітництво Росія-США, до підписання договору про рівні відносини між НАТО й ОДКБ, який передбачав би пункт щодо права країн, прилеглих до Росії просторів, вступу до НАТО або ОДКБ, або до двох одночасно тощо. Автор хотів би відмітити тенденцію — поки що Росія готова до співробітництва із західними структурами лише на власних умовах. З іншого боку, економічна криза, на думку окремих експертів (Роберт Легвольд, С.Дубінін, Адріан Пабст тощо), є тим самим фактором, що підштовхуватиме російське керівництво бути більш схильним до компромісів.

Абсолютно очевидно є необхідність розбудови стратегічного діалогу між сторонами (Росією та НАТО) й центральне місце займають безпосередньо російсько-американські відносини. Автор хотів би виділити чотири галузі серед інших, від яких залежить безпека світу у XXI столітті: 1) безпека в Європі; 2) безпека на євразійському континенті й навколо нього (особливо на пострадянському просторі); 3) ядерна безпека; 4) енергетична безпека.

Мова йде про такі практичні питання як майбутні відносини Грузії та України з НАТО, роль балістичних ракет в Центральній Європі, взаємодія Росії та НАТО (особливо США) на пострадянському просторі й щодо проблематики нафто- й газопроводів з каспійських родовищ, з Центральної Азії, Арктики тощо.

Очевидно, що базовим принципом стратегічного діалогу може стати формулювання: політика однієї із сторін не може складати загрозу життєвоважливим або значним інтересам іншої сторони, а співробітництво має сприяти реалізації спільних цілей.

Аналіз інтересів Росії та США й методів їх реалізації демонструє, що для США важливим є вирішення проблем Афганістану, Іраку, Ірану, Північної Кореї та Близького Сходу; для Росії — досягнення прийняттого компромісу щодо країн пострадянського простору, перш за все України, а також визначення місця й ролі Росії в системі європейської безпеки. В такому форматі розширення НАТО за рахунок країн пострадянського простору розглядається як потенціал для зростання конфліктів, можливо і воєн, а конфронтаційні відносини США та РФ провокують держави пострадянського простору на політику балансування, це стимулює США до активної підтримки антиросійських сил в цих країнах. Погані відносини Росії та США послаблюють позиції Росії із ЄС та Китаєм.

Автором вбачається актуальним обговорити можливості в інтересах забезпечення стабільності в Європі, передбачення для РФ права голосу у прийнятті рішень з питань європейської безпеки, які, на думку Росії, складають для неї загрозу, але не порушують життєво важливих інтересів США, а для останніх це — збереження американської присутності в Європі та підтримання ролі НАТО як головного інституту безпеки в Західній та Центральній Європі, а також ліквідація загроз євроатлантичному регіону, які виходять ззовні (Афганістан, Іран, Ірак, Пакистан, Близький Схід), і без активної участі Росії їх нейтралізація вбачається малоімовірною. Створення стратегічного союзу США та Росії особливо важливо у сфері ядерної безпеки, включаючи багатостороннє ядерне стримування й непоширення ядерної зброї.

Проблемною складовою коопераційного порядку денного залишається енергетична безпека й доступ до джерел енергосировини Центральної Азії (що є складовою стратегії США в Євразії) й маршрутів їх транспортування, а також зростання напруженості щодо запасів вуглеводневої сировини в Арктиці (вважається 13-20 % загальносвітових запасів в цьому регіоні) аж до спроби військовими методами вирішувати спір щодо приналежності арктичних ресурсів (розміщення військового контингенту Канади в Арктиці; січень 2009р. – семінар у Рейк'явіку за участі представників НАТО, на якому обговорювалися питання безпеки в Арктиці; саміт НАТО в Бухаресті, 2008 р., поставлено питання про перетворення альянсу в інструмент енергетичної безпеки, що посилює роль НАТО в Арктичному регіоні. Росія мало співпрацює з НАТО та ЄС в рамках оновленого Північного виміру щодо освоєння Арктики).

Література

1. Шаклеина Т. «Порядок после Грузии» или «порядок при Обаме»? // Международные процессы. — 2008. — Том 6. — №3 (18). — С.13-21
2. Александров О. Лабиринты арктической политики // www.globalaffairs.ru/numbers/39/12359.html
3. Vzhezinskii Z. NATO Agenda // Foreign Affairs. — 2009. — No.5. — P.7-20
4. Пабст А. Берлинская доктрина / www.globalaffairs.ru/numbers/36/11226.html